

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE METAFİZİK VE TARİH İKİLEMİNDE KADIN

Hülya ALTUNYA *

Öz

Modern dönemlerle birlikte kadın varlığına bakışın ve ona dair algının değişmesi ve bunun üzerine kadın haklarıyla ilgili yapılan çalışmalar ile düzenlemeler, kadının kendisinin ve toplum içindeki konumunun tekrar tekrar düşünülmesini beraberinde getirdi. Modernizmin ortaya çıkardığı bu tür değişimler, gelişmeler ve bunun yanı sıra ister istemez yüzleşilmesi gereken problemler, İslam düşünürlerinde bir tür İslam'da kadın apolojisinin geliştirilmesine neden oldu. Klasik İslam düşüncesinde kadın varlığı ve kadın hakları, 'erkeğe nispetle kadın' veya 'ideal dindar ya da ahlaklı kadın' profiliyle ilişkilendirilerek anlatılmıştı. Kur'an ve hadisler üzerine bina edilen dini, ahlakı ve felsefi metinlerde, devamlı surette kadının aile içindeki vazifeleri hatırlatılarak onun ideal forma uygun bir şekilde eğitilmesi hedeflenmiştir. Ancak modern dönemlerle birlikte kadın varlığı ve kadın hakları, 'kadın olarak kadın' anlayışı temelden hareketle ifade edildi. Ayrıca kadının erkek gibi bir birey olduğu ilan edilerek o, entelektüel, siyasi, sosyal ve ekonomik ortamlarda eşit düzeyde temsil edilmeye başlandı. Modern dönemde kadın anlayışında meydana gelen dönüşümle birlikte İslam düşüncesinde kadın varlığı ve kadın haklarına dair anlatıların revize edildiğine şahit olundu. Bu yeni dönemin İslam'da kadın apolojilerinde, kadın haklarıyla ilgili olarak Kur'an ve Hadislerden referanslar alınmak suretiyle geniş içerikli makro anlatılar oluşturuldu. Modern dönemdeki bu apolojiler, metafiziksel boyutlara taşınmak suretiyle yeni makro anlatılar kurgulandı. Ancak dini metinlerden çıkartıldığı iddia edilen ve apolojik bir söylem tarzıyla kurgulanan dindar kadın profilinin metafiziksel, tarihsel ve dini açıdan sorgulanmasına ihtiyaç hissedilmektedir. Bu çalışmada tarihin her döneminde kadın varlığı ve kadın haklarının ideal profiller bağlamından ele alınmasıyla ortaya çıkan problemler tartışılmaktadır. Yine ideal profillerin hem metafizik kurgulardan ibaret olması hem de kadın varlığının zamansallığını göz ardı etmesinden kaynaklanan sorunlar araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Metafizik, Tarih, İslam, Anlatı

* Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
hulyaaltunya@sdu.edu.tr

Abstract

The Dichotomy of Women in History and Metaphysics within Islamic Thought

The perception of the female presence in modern times and a shift of women's rights has brought the position of women in society a new impetus. These developments has caused a new trend of apologetic and rational thinking concerning the status and the problems of woman in Islam. The existence of woman and their rights have been mostly considered within the category of 'woman regarding man' and 'ideal, moral profile of woman' in classical Islamic thought. Religious, moral, and philosophical texts on the Qur'an have accounted woman for being responsible for some duties within the family household and shaped and educated according to the ideal profile of a woman. However, in modern times in the West, the existence of woman and their rights have been considered within the category of 'woman as woman'. Moreover, women have been declared as an individual who is equal to man in fields of intellectual, political, social and economic matters. This development has caused some revisions within the classical approaches to Islam regarding the narratives on woman. In this period, a good number of macro-narratives of the rights of women in Islam were organized in specific references to the Qur'an and hadiths within the form of apologetic thinking. Nevertheless, this form of apologetic thinking on idealized 'religious woman' in reference to Qur'an and hadiths is in need of being questioned, analyzed, and criticized from metaphysical, historical, religious viewpoints.

This paper will discuss the problems posed by the idealized profile of woman with respect to historical existence of woman and their rights in the classical thought on Islam. It will affirm that the idealized profile of woman is basically a metaphysical construction which disregards historical dimensions of woman's existence in the world.

Key Words: Woman, Metaphysics, History, Islam, Narrative

Giriş

Modern dönemde kadın varlığına dair algının değişmesi ve kadın haklarıyla ilgili çeşitli düzenlemeler, kadının varlık tarzı ve toplumdaki konumunun yeniden düşünülmesine yol açtı. Modernizmin beraberinde getirdiği bu değişimler ve dikkate sunduğu problemler, modern dönem İslam düşünürleri arasında 'İslam'da kadın'ın pozitif statüsüne dair savunmacı düşüncelerin ya da apolojilerin geliştirilmesine neden oldu. Bu apolojilerin temel işlevi, İslam

dininin ortaya çıkış anından itibaren kadına hak ettiği ontolojik ve sosyolojik değeri tüm zamanlar için geçerli olacak şekilde verdiğine dair Kur'an ve hadis referanslı bir takım üst (meta, makro) anlatıları inşa etmek oldu. Bu makro anlatılar sayesinde, Batı'da geliştirilen modern kadın anlayışlarına dair en iyi cevap ve eleştirinin zaten İslam dininde uzun zaman önce verilmiş olduğunu ima ettiler. Ne var ki Kur'an ve hadislerden hareketle inşa edilen bu savunmacı makro söylem içinde kurgulanan dindar kadın profili, gerek tarihsel İslam düşüncesinde yer alan söylemlere, gerekse İslam coğrafyasındaki pratiklere bakılarak sürekli bir sorgulama konusu olmuştur. Bu sorgulamanın temelinde, modern dönemde kurgulanan 'Müslüman kadın'ın tarihsel yaşanmışlığa mı yoksa modern dünyanın zorlaması karşısında yalnızca bir düşünülmüştüğe mi tekabül ettiği sorusu yatmaktadır. Daha açık ifadeyle, makro anlatı içinde sunulan kadın tasavvuru, tarihsel bir gerçeklik midir, yoksa yalnızca düşünülen (idealize edilen) kadın mıdır? Zira burada açıkça bir genelleme söz konusudur ve Müslüman kadın tasavvuru, tarihsel makro anlatılarla değil, daha ziyade tüm zamanlar için geçerli metafiziksel bir söylem içinde meşrulaştırılmaktadır. Belki bu soruların anlamlı biçimde tartışılmasına klasik düşüncede dini metinlere referansla ele alınan kadın profilinin çeşitli açılardan yorumlanmasıyla başlanabilir.

Genel olarak bakıldığında bu kadın profilinde, kadın ve kadın haklarının, en çok onun aile içindeki görev ve sorumlulukları bağlamında konu edildiğini görmekteyiz. Bu profil eksenindeki anlatılarda aile içinde konumlandırılan kadın, erkekten, hem akıl hem de diğer üstün nitelikler bakımından zayıf olduğu için onun en iyi hizmetkârı, işlerinin yardımcısı ve neslinin devamını sağlayan üretici güç olarak görülür. Sözelimi İslam dünyasının önde gelen iki düşünürü olan İbn Sina (ö. 1037) ve Gazali (ö. 1111)'nin görüşleri, aile içinde kadın ve erkeğe nispetle zayıf kadın algısına örnek olarak verilebilir. Kadının akli yetisinin eksik olduğu, dolayısıyla ekonomik geçim sorununu kendi başına çözemeyeceği gerekçesiyle İbn Sina, erkeğin, kadının bakımını üzerine almasının yasayla garanti edilmesinden yanadır. Buna karşılık erkek, kadına hükmetme hakkını ele geçirecektir. Bakabileceği kadar kadına sahip olan erkek, kadının tek efendisidir. Kadın ise erkeğe şehevi mutluluk sunması beklenen varlıktır. Dinin, boşanma yetkisini erkeğe vermiş olması ise tüm bunların delili olabilir. (İbn Sina, 2005: 197-199) Bu görüşü daha detaylandıran Gazali'ye göre; kadın ve erkek arasında gerçekleştirilen nikah akdi, bir tür köleliğe benzediği için kadının, kocasına tam anlamıyla itaati şarttır. Öyle ki Allah'a isyan anlamına gelmeyecek tarzda kadının kocasının her söylediği

şeyi yapması zorunludur.¹ (Gazali, 1974: 562; 1988: 129-130) Açıkçası temelleri Aristoteles (ö. M.Ö. 322)'e kadar giden bu düşüncede kadın tabiatı, aklen eksik, muhakeme yetisi yetersiz ve istikrarsız varlık olarak kabul edilmektedir. Bu perspektiften erkeğin varlığı, aktif bir form, kadının varlığı ise pasif bir madde gibi görülmektedir. (Aristoteles, 2002: 26, 29; 1984: 716b11, 728a18) Benzer şekilde her iki düşünürümüz de kadının 'yaratılıştan kaynaklanan' aklen eksikliğinden, arzularının peşinde koşmasından ve hırslı olmasından söz ederek, onun evde erkek tarafından eğitilerek yönetilip muhafaza edilmesi gereken bir varlık olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Dikkat edilecek olursa kadının varlığı yaratılış bağlamında ele alındığında, 'kadın olarak kadın' değil, 'erkeğe nispetle kadın' varlığı ön plana çıkarılmaktadır. Her ne kadar Kur'an'da insanın yaratılışı anlatılırken cinsiyet ayrımına gidilmeyerek, insan, 'halife ve beşer' (el-Hicr, 15/28, el-Bakara, 2/30) olarak ifade edilse de, daha sonraki yaratılış basamaklarında Adem'in isminin geçmesi nedeniyle ilk yaratılan cinsiyetin erkek olduğu yorumu yapılmıştır. Zaten modern dönemlere kadar müfessirlerin çoğunluğunun, bu tür ayetlerin tefsiri için başvurdukları neredeyse tüm kıssalardan hareketle, 'erkeğe nispetle kadın'ın varoluşunu anlatması, erkeğin ilk/birincil olduğu kanaatini pekiştirmiştir. Havva'nın, Adem'in kaburga kemiğinden yaratılışı ve cennetten yeryüzüne gönderilişte/indirilişte kadının olumsuzlanan rolü, 'erkeğe nispetle kadın' algısının en etkileyici motivasyonudur. Bu motivasyondan hareketle olumsuzlanan kadın profilinde, kadının yaratılıştan eksik ve zayıf olduğu gerekçesiyle erkeğin kadını nasıl kontrol etmesi gerektiği üzerine tavsiye me-

1 Kadının erkeğin yönetimi ve koruması altında kalmasını savunan Gazali, bunu, kadının erkek karşısındaki eksikleriyle ilişkilendirerek on maddede izah eder: 1. Kadın, erkeğin izni olmaksızın boşama hakkını elinde tutamaz. Erkek ise buna dilediği zaman güç yetirir. 2. Kadın, erkeğin izni olmaksızın bir şey almaya güç yetiremez. Erkek ise dilediği gibi yapar. 3. Erkeğin kadınla bağı devam ettiği sürece kadın kocasının dışında başka bir zevc ile birlikte olamazken erkek bunu yapabilir. 4. Kadın kocasının izni olmaksızın evden bir şeyi dışarı çıkartamazken, erkek istediği gibi davranır. 5. Kadın musibetlere tahammül edemez. Erkekler daha dayanıklıdır. 6. Kadın erkekten korkar ama erkek kadından korkmaz. 7. Kadın, erkeğin gösterdiği güler yüze ve yumuşak sözlere kanaat eder, erkek ise bu kadarına kanaat etmez. 8. Kadın, evlendiğinde annesinden, babasından ve tüm akrabalarından uzaklaşır, ayrılır. Erkeğin böyle bir durumu yoktur. 9. Kadın daima hizmet edendir. Erkek ise daima hizmet edilendir. 10. Erkek hasta olduğu zaman kadın kendisini telef eder. Ancak kadın ölse bile erkek gamlanmaz. (Gazali, 1988: 129-130). İslam filozoflarının kadın anlayışıyla ilgili olarak daha geniş bilgi için bakınız: Altunya, 2011: 77-97.

tinler üretilmiştir. Dolayısıyla dini metinlerden hareketle oluşturulan makro-anlatıların çoğunda, kadın varlığının ahlaki boyut kazanabilmesinin yolunun erkeğin kontrol gücünden geçtiği ima edilmiştir. Bu durum, kaçınılmaz olarak erkeğin kontrol gücü sayesinde ahlaken olgunlaşacağı beklenen, yani ahlaken idealize edilen kadın varlığının tarihsel kadın varlığına öncelendiğini gösterir. Özellikle ‘idealize edilen kadın varlığı’nın niteliklerinden bahseden makro-anlatılarda, bu ideal kadın tasavvuruna uygun olarak yaşayan kadının, yüce ve üstün nitelikler kazanacağı vaat edilmektedir.

Dini, felsefi ve ahlaki içerikli makro-anlatılarda, kadına, erkek karşısındaki telafi edilemez eksiklikleri hatırlatılarak, ‘nasıl olması gerektiği’ne dair pedagojik bilgiler yer almaktadır. Söz konusu pedagojik yaklaşım içinde sunulan kadın profilinin problemlili boyutu, XVI. Yüzyıl Osmanlı ilim dünyasında *Ahlak-ı Alai* isimli ilk Türkçe ahlak kitabının yazarı Kınalızade Ali Efendi (ö. 1571)’nin ‘hatun-ı muvafık’ dediği kadın anlayışına bakıldığında kolayca tespit edilebilir. “*Ve hatunların efdali vü ekmeli oldur ki akl u diyânet ve iffet ü hasânet ve edeb ü hayâ ve zevcine mahabbet ü safâ ile mevsûf olup rızây-ı zevci kanda ise ehem-i mehâmm olup hıfz-ı nâmûsu gayet-i merâmı ola. Ve zebân-dırâz u nâ-hak-şinâs olmaya, eğerçi bu iki sıfat nisâda katı çok olur.*” (Kınalızade Ali Çelebi, 2007: 344) Burada kadınların en faziletlisi ve en mükemmel olanına dair yapılan bu betimleme, amaçsallık üzerine inşa edilmiş gözükmektedir. Başka bir ifadeyle, idealize edilen kadın profili, makro-anlatıcının zihninde bir amaca hizmet eder biçimde kurgulanmakta ve bu kurgunun tarihsel olarak gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Ne var ki yukarıda kısaca değindiğimiz üzere, ideal kadın profilinin tarihsel kadın varlığına öncelenmesi ve bu idealin tüm zamanlar için geçerli görülmesi metafizik bir kurgudan öteye geçmemektedir. Bu metafizik kurgunun, gerçek hayattaki kadında mükemmelen temsil edilebileceğini beklemek, yani metafiziksel bir kurgu ve tarihsel gerçekliğin bir bakıma özdeşleşebileceğini düşünmek, öncelikle ideal ve gerçeklik arasındaki mesafeyi yeterince dikkate almamaktır. Daha da önemlisi, bu kurgunun --sonuçta kadını kontrol etmesi tavsiye edilen- erkek eliyle oluşturulmasının, aynı zamanda kadının ahlaken olgunlaşabilmesi için gereken tüm pedagojik araçların yine erkeğin yetkisinde olduğunu ima etmektedir. Böylece Kınalızade Ali Efendi’nin ahlak kitabında idealize edilerek temsil edilen ‘hatun-ı muvafık’ anlayışının teleolojik/ontolojik kurgusunun, aynı zamanda tamamen erkeğe özgü bir araçsal düşünmeye yol açacağı açıktır. Böylece kadın varlığı amaç ve aracın belirlenmesi noktasında neredeyse bütünüyle pasif bir nesne konumuna indirgenmektedir. Bu ise, kadının ne za-

man ideale yaklaştığına hala erkeğin karar vereceğini ileri sürmektir. Kısacası kadın, ne kadar idealize edilirse edilsin hala kendi varlığı hakkında erkek kadar bir fikir ve vizyon sahibi olamayacağı için, ideal varlık kadar ideal eksiklik ya da yokluğun bir temsili olarak kalacaktır.

Aynı konuyla ilgili bir başka örnek ise XIX. yüzyıl sonlarında (1893-1894) Rüşdiye’de muallim olan Mehmed Said tarafından yazılan *Vezaifu’l-İnas* isimli kitaptan verilebilir. Eserin İfade-i Mahsusa kısmında padişahın teşvikleriyle, “*hanımların da ilim ve marifet tahsil etmeye, fazilet ve hüner kazanmaya rağbetleri gündün güne artmakta olup*” (Mehmed Said, 2015: 16) şeklinde ifade edilen durum, kadınların artık ilim öğrenerek sosyal hayata dâhil oluşlarını ima etmektedir. İlim ve marifet tahsil eden kadınlara erkeklerle karşı vazifelerini anlatan bu kitap, tarihteki diğer metinlerde olduğu gibi, kadın ve erkek arasındaki ilişkinin, hak/hukukun nasıl olması gerektiğinden ve erkeklerin kudret ve uyanıklık ile huy edinerek kadınları sahiplenmesi ve himaye etmesinin öneminden bahseder. Buna karşılık kadınlar zayıflık ve acz ile yaratılmış olduklarından, erkeklere güzel hizmet ve itaat ederek onların himayesi altında yaşamalıdır. Hanımlar daima kendilerinin çobanları ve terbiye edicileri olan kocalarına karşı kötü söz söylemeyip, onların haklarına tecavüz etmemelidirler (Mehmed Said, 2015: 28). Denilebilir ki Osmanlının son dönemlerinde bazı düşünürler, kadınların ilimle meşgul olmasına ve toplum içinde bir takım haklar edinmesine değinseler de, hala yerleşik makro-anlatuların etkisi altında görünmektedirler.

Müslüman kadınların modern dönemde entelektüel, sosyal, siyasi ve ekonomik alanlarda yer almaya başlamaları, ‘İslam’da kadın’ sorusunun sık sık sorulmasına ve tartışılmasına yol açmıştır. Çünkü bu dönemde kadın, aile kurumundaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmekle birlikte, erkek gibi eğitilmekte ve meslek sahibi olarak toplumda yeni bir kadın profilini görünür kılmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan bu kadınların pek çoğu, zamanla klasik makro-anlatılardaki kadın varlığını ve erkek/kadın eşitsizliğini üreten tarihsel yorumları sorguladılar. Öyle ki problemlerin kaynağına dönüştürülen insanın yaratılışıyla ilgili ayetler, kimi müfessirler tarafından, mahiyet ve öz bakımından tek bir cinsten yaratılan kadın/erkek olarak yorumlanmaya başlandı. Kadının kaburga kemiğinden yaratıldığından söz eden meşhur hadise, lafzi değil, mecazi anlam verilerek kadının konumu güçlendirme yoluna gidildi. Daha açık deyişle bu hadis, kadının tabiatından kaynaklanan narinliği ve kırılğanlığı nedeniyle, onun tavır ve davranışlarına baskı uygulanmamasını

gerektirdiği şekilde anlaşıldı (Karşlı, 2003: 73-83)². Her ne kadar geçmiş dönemlerdeki müfessirlerin yorumlarını hala doğru kabul edenler olsa bile, son dönemin İslam düşünürlerinin çoğunluğu biyolojik, antropolojik ve sosyal nedenlerden dolayı ilk yaratılıştaki cinsiyet ayrımının olmadığı yönündeki görüşleri savundular. Böylece İslam'da kadın ve erkeğin yaratılıştan eşit olarak var edildikleri tezi, dini metinler kaynak gösterilerek delillendirilirken, hem bilimsel verilerden yararlandı, hem de modern feminist felsefecilerin dine yönelttikleri eleştiriler cevaplandırılmaya çalışıldı. 'İslam'da kadın' sorusu ekseninde oluşturulan modern düşünceler, kadın aklının ve dininin eksikliğiyle ilgili dini metinlerin nasıl anlaşılacağı üzerine yoğunlaşmaya başladı. Cehennemliklerin çoğunu kadınların oluşturduğunu ve bunun nedeni olarak onların akli ile dininin eksikliğini gösteren bir meşhur hadis (Buhari, Hayz, 6; İbn Mace, Fiten, 19) üzerine kurgulanan anlatılarda, kadının tabiatından kaynaklanan eksikliği ile modern kadın algısı arasındaki uzlaşmazlık, bir tarihsel gerilim olarak hissedilmeye başlandı. Kadının, erkek tarafından yönetilmesinin zorunluluğuna delil olarak gösterilen bu hadis, modernizmin erkekle her açıdan eşit tabiata sahip kadın anlayışı ile zıtlık arz etmekteydi. Oysaki diğer taraftan hem Kur'an hem de hadislerde, insanlar arasında üstünlüğün takva ve salih amelle olduğuna dair çok sayıda ifade yer almaktaydı. Zaten Hz. Peygamber'in erkek ve kadın aklından birinin diğerine göre daha üstün olduğunu ifade eden genelleyici bir söz söylemesi beklenmemekteydi. Bu yüzden söz konusu hadiste, kadınların kötü davranışlarını düzeltmeleri hakkında bir uyarının bulunduğu ve hadisin ahlaki açıdan değerlendirilmesi gerektiğine dair çeşitli yorumlar yapıldı. Başka bir ifadeyle, bu hadis delil gösterilerek İslam'da kadınının eksik yaratıldığıyla ilgili eleştiriler ortadan kaldırılmaya çalışıldı.

Buna göre modern dönem İslam düşüncesinde kadın varlığı ve kadın haklarıyla ilgili her türlü dini bilginin ve uygulamanın modern değerler doğrultusunda revize edilmesi ve modernizmin yol açtığı soru(n)lara ve eleştirilere karşılık verilmesi, modern makro-anlatıların oluşmasına neden olmuştur. Bu makro-anlatıların geçmiştekilerden farkı, kadın-erkek eşitliğine dair modernizmin teziyle çatışmadığı düşünülen dindar bir kadın profili sunmasıydı. Ancak bu dönemde ilginç olan husus, seküler, muhafazakar, feminist, modern ve bilahare postmodern dindar kadın gibi pek çok kadın profilinin

2 İnsanın yaratılışıyla ilgili ayetlerin yorumları hakkında daha geniş bilgi için bakınız. Karşlı, 2003: 73-83.

farklı makro-anlatılar içinde takdim edilmesidir.³ Belki hepsinin ortak yönü, hala farklı açılardan idealize edilse de ‘düşünülen kadın’ın ‘tarihsel kadın varlığı’na nispetle ön plana çıkarılmasıdır.

Gelinen bu noktada modern dönemdeki ideal kadın profillerini, temelde erkek ve kadın bilinci tarafından oluşturulmalarına göre ikiye ayırabiliriz. Zira erkek bilincindeki ideal kadın daha fazla reelden (tarihsel kadın varlığından) uzak kalırken, kadın bilincindeki ideal kadın, bir şekilde gerçek hayata daha yakın durmaktadır. Hatta İslamcı veya İslamcı feminist olarak kendilerini adlandıran kadınlar, ideal kadını, bizzat birey olma mücadelesi veren ve entelektüel, sosyal, siyasi vb. her türlü ortamda var olabilecek kadın olarak göstermektedirler. Batı kaynaklı ‘feminist’ nitelemesini kullanmadan kendilerini yalnızca İslamcı olarak adlandıran kadınlar, dini metinlere referansla modern dünya içinde entelektüel, siyasi, sosyal vb. kimlikleriyle var olmaya çalışırken, kendilerine bu çağın ‘ideal İslam kadını’ profilini bir tür projeksiyon olarak seçmektedirler. Öte yandan kendilerini ‘İslamcı feminist’ şeklinde adlandıran kadınlar da, dini metinlerle olan bağlarını sürdürmekle birlikte, kadın merkezli okuma ve yorum ağırlıklı çalışmalarla ‘İslam’da kadın’ sorunu ele almaya çalışmaktadırlar.

İdeal Müslüman kadınının, temelde dindar ahlaklı kadın perspektifinden hareketle ‘iyi’ olarak nitelenmesi özellikle klasik tanımıyla dindar olmayan veya kendilerini seküler Müslüman olarak takdim eden kadınların söz konusu ‘iyi’ nitelemesini sorgulamalarına yol açmıştır. Çünkü iyi olarak tanımlanan ideal kadın, açıkça söylenese de, seküler ya da klasik anlamda dindar olmayı, kendi zıddı yani ‘kötü kadın’ imgesi içinde konumlandırmaktadır. Bu ise, kaçınılmaz olarak, doğrudan tarihsel kadın varlığına odaklanma yerine hala ‘düşünce’nin kendi kurgusuna yönelmekten bir türlü yakasını kurtaramadığını ima etmektedir. Daha açık deyişle, hala modern İslam düşüncesi içinde belirli formlar ve değerlere referansla ideal kadın varlığı tasarlanırken, ister istemez tarihsel kadın bir şekilde ötekileştirilmekte ve daha da ileride ideale yaklaşan ve onun zıddı bir noktada konumlanan şekilde tarihsel kadın varlıkları içinde bir ötekileşme sorununa yol açılmaktadır. İdeal kadın, aynı zamanda makro-anlatı içinde kurgulanan kadın olduğu için, bu kurgunun doğruluğu aynı zamanda bizzat kurgulayıcı zihin tarafından peşinen ileri sürülmektedir. Bu durum, tarihsel kadın varlığının zamansallığı, mekansallığı, farklı potansiyellerini ifşa etme gücü ve kaçınılmaz değişimine bakıldığında

3 Daha geniş bilgi için bakınız: Yılmaz, 2015.

ister istemez bir tür ideolojiye dönüşmektedir. Kısa deyişle, ideolojinin kendisi ve bu ideoloji içinde üretilen kadın imgesi, tarihsel kadın varlığından daha önemli ve değerli görüldüğü için, kendi içinde bir tür ironi barındırmaktadır. Bu ironi, anlamını tarihsel kadın varlığından alması beklenen ideal kadın tasavvurunun, kendisini, kendisini üreten zihnin bir tutkusu olarak yansıtmamasıdır. Yani ideal kadını kurgulayan zihin, kendi kurgusuna bir tür hayranlık duyarak, tarihsel gerçeklikten uzaklaşmakla kalmamakta, aynı zamanda kendi kurgusunun sınırları içinde bir tür körlük sorununa maruz kalabilmektedir. Böylece evrensel gerçeklik iddiasında bulunan ideal kadın imgesi, kendi varlığını, kendisini üreten zihne borçlu olduğu için, asla zihnin dışına çıkıp tarihsel gerçeklik kazanamamaktadır. Böylece o meşruiyetini daha işin başında yitirmektedir.

Sonuç

Kanaatimizce, klasik ve modern İslam düşüncesinde söz konusu olan ideal kadın tasavvurları kurgulamak yerine; öncelikle yaşayan, yüzleşilen, kendi adına konuşabilen tarihsel kadın varlıklarının yorumlanması ve bu yorumlarla oluşabilecek görüş ufku içinde yaşayan kadın varlığının daha olumlu bir yöne nasıl yönlendirilebileceğine dair tasavvurlar oluşturulması için çabalamak uygun görünmektedir. Böylece tarihsel gerçekliği önceleyen ideal kadını kurgulamak yerine, daima tarihsel gerçekliğe referansla düşünce üretmek her şeyin ötesinde bu düşüncelerin tarihsel olarak gerçeklik kazanma şansını artırabilecektir. Bu şekilde oluşan açık uçlu düşünme, aynı zamanda kendi sorunlarını da fark edebileceği için, bir ideolojiye ya da evrensel geçerlilik iddiasında bulunduğu halde kendisini üreten zihnin sınırları içinde kalabilen metafiziksel karakterinden uzaklaşabilecektir. Zira burada asıl amaç, kadın varlığı hakkında evrensel tasarımlar geliştirmek değil, doğrudan tarihsel kadının -kendi varlığı hakkında yüksek bir düşünme faaliyeti içinde- ahlaki ve dini kaygılar eşliğinde yaşayabilmesidir.

Kaynaklar

- Altunya, Hülya (2011). “İslam Felsefesinde Kadının Temsili Sorunu”. *Ortaçağ’da Kadın*. Ed. Altan Çetin, Ankara: Lotus Yayınevi: 77-97.
- Aristotle (1984). “History of Animals”. *The Complete Works of Aristotle*. Ed. Jonathan Barnes. Princeton: Princeton University Press.
- Aristoteles (2002). *Politika*. Çev. Mete Tunçay. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Buhari, Muhammed b. İsmail (1992). *Sahihu’l-Buhari*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Gazali (1974). *İhyâ-i Ulûmi’d-Dîn*. Çev. Ali Arslan. İstanbul: Arslan Yayınları.
- Gazali (1988). *Nasihati’l-Mülük*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye.
- İbn Mace, Ebu Abdullah b. Yezid (1992). *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Sina (2005). *Metafizik, Kitâbu’ş-Şifâ*. Çev. Ekrem Demirli & Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Karslı, İbrahim H. (2003). *Kur’an Yorumlarında Kadın, Sosyo-kültürel Çevrenin Kur’an Yorumlarındaki Yansımaları*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kınalızade Ali Çelebi (2007). *Ahlâk-ı Âlâ’î*. Haz. Mustafa Koç. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Mehmed Said (2015). *Vezaifu’l-İnas (Aile Olmak)*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Yılmaz, Zehra (2015). *Dişil Dindarlık İslamcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.